

מה קרה במפלת העי - ניסיון חדש לביאור

המלחמה בעי התקיימה בשני שלבים. השלב הראשון הסתיים במפלה.

וַיִּשְׁלַח ה' הוֹשֵׁעַ אֲנָשִׁים מִיְּרִיחוֹ הָעִי אֲשֶׁר עִם בֵּית אֹנָן מִקִּדְמָה לְבֵית אֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לֵאמֹר עֲלוּ וְרַגְלוּ אֶת הָאָרֶץ וַיַּעֲלוּ הָאֲנָשִׁים וַיִּרְגְּלוּ אֶת הָעִי. וַיֵּשְׁבוּ אֶל יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵל יַעַל כָּל הָעָם כְּאֶלְפִים אִישׁ אוֹ כְּשִׁלְשֵׁת אֶלְפִים אִישׁ יַעֲלוּ וַיִּכּוּ אֶת הָעִי אֶל תֵּיגַע שָׁמָּה אֶת כָּל הָעָם כִּי מָעַט הָמָּה. וַיַּעֲלוּ מִן הָעָם שָׁמָּה כְּשִׁלְשֵׁת אֶלְפִים אִישׁ וַיִּנְסוּ לִפְנֵי אֲנָשֵׁי הָעִי. וַיִּכּוּ מֵהֶם אֲנָשֵׁי הָעִי כְּשִׁלְשֵׁים וְשֵׁשָׁה אִישׁ וַיִּרְדְּפוּם לִפְנֵי הַשָּׁעַר עַד הַשְּׂבָרִים וַיִּכּוּם בַּמִּזְרָד וַיִּמַּסּ לִבָּב הָעָם וַיְהִי לְמִים

(יהושע ז', ב-ה).

עיון במהלך הקרב מעלה קושי לשוני, וכבר עמדו עליו חז"ל:

'ויכּו מהם אנשי העי כשלשים וששה איש' ותניא: שלשים וששה ממש, דברי רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה: וכי שלשים וששה היו? והלא לא נאמר אלא 'כשלשים וששה איש', אלא: זה יאיר בן מנשה ששקול כנגד רובה של סנהדרין (סנהדרין מד ע"א).

הקושי הלשוני מתמצה בביטוי "כשלשים וששה איש". לתפקידה של האות כ' בביטוי זה מתייחס רד"ק בפירושו לפסוק:

כשלשים וששה איש - ארז"ל (ב"ר לט, כד) זכות אברהם אבינו עמדה להם שם שהרי היו חייבין על החרם ולא הכו מהם אנשי העי כי אם שלשים וששה איש אלא זכר להם הקב"ה זכות אברהם שבנה שם מזבח שנאמר 'בית אל מים והעי מקדם ויבן שם מזבח לה' 'וכ"ף כשלשים כ"ף השיעור ויש מרז"ל שאמרו (ב"ב ככא ע"ב) שהיא כ"ף הדמיון כי לא היו שלשים וששה אלא יאיר בן מנשה הכו ששקול כשלשים וששה איש והוא רובה של סנהדרין.

נטייתם של חז"ל לפרש את האות כ' ככ"ף הדמיון מובנת לאור הדיוק שיש במספר שלושים ושישה. מספר זה שונה מהרגלנו למנות ולהעריך מספרים בכפולות של עשרות.¹

1. הערכה של קירוב למספר עגול ראה למשל בשופטים כ', לא: "ויחלו להכות מהעם חללים... כשלשים איש בישראל". ראה גם שם, לט. השימוש במספרים עגולים בא לידי ביטוי גם

אם כן, כיצד ניתן להסביר על דרך הפשט את השימוש באות כ' להערכת מספרם של המוכים?

המספר שלושים ושישה הנו כפולה של המספר שתיים עשרה. זהו מספר המוכר היטב ממקומות שונים במקרא, גם בהקשרים צבאיים. מספר זה נוח לחלוקה ליחידות משנה של שש, ארבע, שלוש ושתיים.

לפי תיאור הקרב על הברכה בגבעון בין נערי אבנר בן נר ובין נערי יואב בן צרויה (ש"ב ב', טו), נראה שלעיתים מקובל היה להעמיד לקרב יחידה בת שנים עשר לוחמים. אם נכון הדבר, הרי שאנשי העי הכו בבני ישראל שלוש יחידות לוחמים, אך לא במלואן. לכן כתוב "כשלושים וששה איש".

* * *

הדברים האלה הביאוני למחשבה נוספת: בפסוק ה נזכרות שתי מכות שהכו אנשי העי בלוחמי ישראל: האחת - "ויכו מהם אנשי העי כשלושים וששה איש"; והשנייה - "ויכום במורד". ניתן לפרש זאת כשני תיאורים של אותה מכה: הראשון - תיאור מספרי; והשני - תיאור המקום שבו הוכו.

אולם לעניות דעתי ניתן לפרש את התיאור הכפול כתיאור של שני שלבים בתבוסת ישראל: בתחילה הוכו שלוש יחידות לוחמים מישראל, אולי כוח הפריצה, ליד שער העי. מכה זו גרמה למנוסה רבתי של הלוחמים. אנשי העי רדפו אחריהם מלפני השער עד השברים והכום שם במורד מכה גדולה ללא מניין.

לפיכך, אפשר להבין את פסוקי תיאור הקרב בצורה כזו:

תיאור כללי של הקרב -

וַיַּעֲלוּ מִן הָעֵם שְׁמָה כְּשִׁלְשִׁית אֲלֵפִים אִישׁ וַיִּנְסוּ לִפְנֵי אֲנָשֵׁי הָעֵי - כָּלִל

תיאור המגע הראשון בין הצבאות -

וַיִּכּוּ מֵהֶם אֲנָשֵׁי הָעֵי כְּשִׁלְשִׁים וְשֵׁשָׁה אִישׁ - פָּרֹט

תיאור המנוסה ותוצאותיה -

וַיִּרְדְּפוּם לִפְנֵי הַשַּׁעַר עַד הַשְּׁבָרִים וַיִּכּוּם בְּמוֹרֵד - פָּרֹט

במנייני ישראל בספר במדבר (פרק א' ופרק כ"ו) וכן בעצם מינוים של "שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרת" (שמות י"ח, כא ועוד). בניסיון לפתור את הקושי בפסוקנו מציין י' קיל בהערה לפירוש 'דעת מקרא' ליהושע ז', ה: "מצאנו כי 'שישה' נחשב היה ליחידת מספר אצל האכדים והבבלים".

מכה גדולה זו, לאין שיעור, מסבירה ונותנת יתר תוקף לתגובת העם ולתגובתו של
יהושע -

וַיִּמַס לִבָּב הָעָם וַיְהִי לָמִים. וַיִּקְרַע יְהוֹשֻׁעַ שְׁמֹלְתָיו וַיִּפֹּל עַל פְּנֵי אֶרֶץ לַפְּנֵי אֲרוֹן ה'
עַד הָעָרֶב הוּא וַזְּקֵנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֶפְרַיִם עַל רֹאשָׁם
(שם ז', ה-ו).